UN BARITON DE EXCEPȚIE ÎN „TANNHÄUSER" LA VIENA

(Costin Popa – 17 iulie 2010)

Totul este picture

Christian Gerhaher - Foto Hiromichi Yamamoto

Pare aproape imposibil, după consemnări de spectacole în peste o mie de pagini de cronici muzicale, să te mai entuziasmezi fără limite. Și totuși, recent, Christian Gerhaher mi-a produs o astfel de senzație în rolul Wolfram von Eschenbach din „Tannhäuser" de Wagner, debut absolut la Opera de Stat din Viena. Pare desprins din legendă, cântul lui trimite direct la fabulosul Dietrich Fischer-Dieskau. O timbralitate rotundă, generoasă, moale și învăluitoare, de un lirism fermecător, se pune în serviciul unei tălmăciri atât de rafinate a partiturii, încât seduce și te transportă în sfere elevate. Starea de a flota pe aripi nevăzute. Este un dar divin să mlădiezi sunetul în fațete multicolore, să creezi imagini ce palpită cu muzica și rostirea. Frazele se unduiesc în expresivitate infinită, precum sonurile maestrului bayreuthian.

Există în abordările baritonului german profunzime psihologică nemărginită, Wolfram al său desenează sentimente complexe, de la prietenia caldă afișată cu noblețe și mândrie cavalerească (actul I, „Gegrüsst sei uns, du kühner Sänger... Als du in kühnem Sange") la conștientizarea profundă a imnului său propriu, înălțat iubirii (actul II, „Blick' ich umher in diesem edlen Kreise", cântare evocativă în care analogiile expunerii sunt înfățișate plastic, descriptiv, în pace, seren, cu tonuri de piano și pianissimo). Autoritatea cu care intervine în confruntarea cântăreților (actul II, „O Himmel! Lass' dich jetzt erflehen!") are tente catifelate iar adresarea către Luceafăr (actul III, „Da scheinest du, o! lieblichster der Sterne") nu constituie numai invocarea în adorație a astrului nopții, ci rugăciunea, implorarea pentru salvarea propriului său suflet, adânc perturbat... „O du, mein holder Abendstern"... Totul este pictură.

Wolfram... Gerhaher este un spirit introvertit-fremătător, psihicul i se răscolește, conflictele îl apasă, îl marchează iar povestirea penitenței lui Tannhäuser la Roma îi depășește limitele, îl aduce în pragul disperării. Nu poate să mai audă nimic, nu mai rezistă, își curmă viața. Un final pe cât de neașteptat, pe atât de previzibil în concepția regizorului Claus Guth, radical îndepărtată de Wagner...

Scenă din Tannhäuser - actul II - Foto Wiener Staasoper GmbH/Axel Zeininger

e autorul mizanscenei, germanul Guth, l-am simțit deseori contradictoriu în semnăturile sale. La Salzburg, „Nunta lui Figaro" a fost un spectacol interesant, „Don Giovanni" catastrofic, „Così fan tutte" provocator. Și în „Tannhäuser", ideatica sa incită. A evitat simpla narațiune și a găsit filonul dramei psihologice a alienării, a tulburărilor mentale provocate de dedublările și frământările interioare ale eroului titular, de confruntările cu prietenii-adversari în turnirul „Minnesänger"-ilor pe tema dragostei. Sfârșitul lui Wolfram este efectul.

O paranteză. Regizorul, cu sprijinul scenografului Christian Schmidt, a mutat acțiunea operei la începutul secolului trecut, fixând-o în locații vieneze clare: Hotelul Orient, renumit în epocă prin închirierile „cu ora” (actul I), Foyerul Promenadelor, azi Schwind-Foyer al Operei de Stat (actul al II-lea) și Spitalul psihiatric Steinhof construit de arhitectul Otto Wagner (actul al III-lea). Spațiul și timpul ales transpun conflictul medieval într-o confruntare freudiană supusă presiunii rigidităților morale din vremea Kaiserului Franz Josef.

Spirit labil, Tannhäuser oscilează între iubirea carnală oferită de Venus și cea pură, pe care i-o dăruiește Elisabeth. Faptul este (aproape) evident în primul act, când Guth îi asociază un alter-ego ce-i urmărește mişcările în oglindă. Lumini, Olaf Freese. Sunt secvenţe pretențioase, nu foarte uşor citibile, dar incitând la introspecție. Fantasmele îl învăluie pe erou la începutul actului secund. Intuieşte tematica disputei, se teme de ea, îl apasă, presimte ce va urma. Ca ecou al gândurilor, al halucinantei sale imaginații, sala concursului se dezmembrează, aburii rătăcirii inundă totul și invitații Landgrafului apar mascați, în chip de spectre, sumbru înveșmântate în negru. Moment de mare sugestie și forță, din păcate prelungit prea mult de regizor, până aproape de ultimele măsuri ale actului, când deja nu se mai justifica. Tannhäuser revenise în concret, odată cu alungarea lui la Sfântul Scaun, spre a cere clemență.

În ultima parte, Elisabeth, marcată de tramă și ajunsă la casa de nebuni, se sinucide cu pilule. Apoi, scena cunoscută sub numele de „Povestirea Romei” este de intensă actorie, cu istorisirea lui Tannhäuser rezonând puternic în spiritul lui Wolfram.

Cu rezervele expuse, viziunea lui Guth se susține, în primul rând dramaturgic, chiar în contextul translării acțiunii.

Wagnerieni desăvârșiți

Christian Gerhaher și Johan Botha - Foto Wiener Staasoper GmbH/Axel Zeininger

Cu tot fizicul său masiv, sud-africanul Johan Botha, debutant în rol la Viena, joacă neașteptat de bine. Amintitul moment al rememorării pelerinajului la Vatican este înfățișat cu intensitate și redat sonor în multiple nuanțe. „Inbrust im Herzen” începe cu mezzevoci prevestitoare de rău, subtilitățile de expresie ilustrează tensiunea din sufletul lui Tannhäuser iar culminația citării sentinței Papei „Hast du im Venusberg geweilt, so bist nun ewig du verdammt!” este rostită gradual de la mezzoforte la un înfricoșător forte.

Tipic tenor eroic, Botha cumpănește bine incisivitatea și puterea acutelor (deși mici impurități i se mai strecoară în glas la finalul primului act), își variază discursul cu minuție. Cântarea din primul act adresată lui Venus „Stets soll nur dir, nur dir mein Lied ertönen” merge, pe parcursul celor trei strofe, de la rugăminte la adresarea imperativă. Frumos conceput.

Anja Kampe și Johan Botha
- Foto Wiener Staasoper
GmbH/Axel Zeininger

Anja Kampe, în debut absolut la Opera de Stat din Viena, este o sensibilă Elisabeth, cu sunete uşor prea deschise la acute, zonă a registrului unde şi Michaela Schuster (Venus, pentru prima dată pe Ring) păcătuiește. Stilistic, ambele sunt wagneriene dedicate. Și basul Ain Anger l-a întrupat pentru întâia oară la Viena pe Hermann, Landgraful Thüringiei, conferindu-i un glas cu timbru plăcut, dar căruia nu-i adaugă amploarea maiestuozității.

În roluri mai mici, dar importante în economia spectacolului, i-am remarcat în primul rând pe românii Gergely Németi (Walther von der Vogelweide) și Alexandru Moisiuc (Biterolf). Li se adaugă Peter Jelosits (Heinrich der Schreiber) și Marcus Pelz (Reinmar von Zweter). Absolut splendid muzical, ultra-pur și instrumental, a cântat Alois Mühlbacher (Păstorul), membru al Corului de băieți al mănăstirii St. Florian.

În fosă și pe scenă s-au aflat Orchestra Operei de Stat, Corul Operei (dirijor Thomas Lang) și Corul Filarmonic Slovac (dirijoare Blanka Juhaòáková). Peste toți și toate, dirijorul Franz Welser-Möst, cu lectură echilibrată în alegerea tempilor și, totodată, filosofică. Înaltele virtuți ale instrumentiștilor au fost puse în evidență încă de la început în decupajele teutonice, explicite, elocvente, fără efuziuni, ale uverturii. Foarte sensibil și expresiv a fost Preludiul ariei „Dich, teure Halle, grüsst ich wieder" (actul al II-lea), deși în momentul în care vocea Elisabethei s-a făcut auzită, orchestra a depășit sonoritățile unui acompaniament comod. Prefigurând intrarea invitaților, Streich-ul vienez și-a dovedit încăodată măiestria.

„Tannhäuser" (versiunea Dresda) a fost ultima nouă producție a direcțiunii de 19 ani a lui Ioan Holender la Opera de Stat din Viena. Notez o reușită, deși publicul premierei a contestat mizanscena.

Vor urma anii de management ai lui Dominique Meyer, alături de Franz Welser-Möst ca director muzical. Cum va fi? Vom vedea.